

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Capitvlaria Regvm Francorvm

Additae sunt Marculfi monachi & aliorum formulae veteres, & Notae
doctissimorum virorum

Baluze, Etienne

Parisiis, 1677

Ad Formvlas Bignonianas.

urn:nbn:de:hbz:466:1-22974

cùm quidam de raptu aliquem accusasset, & mulierem quoque, quòd pariter consensisse diceretur, de scelere confessis capitalis pœna irroganda erat. Sed tandem quorundam intercessione res ita composita est ut illi certa pecunia summa vitam redimerent, testatione habita intra quinquennium accusationem institutam, & accusatoris causa & reorum, ne deinceps ab aliis ejusdem criminis rei postulerentur.

VITÆ PERICVLVM] l. 1. & 2. Cod. Th. de raptu virginum.

VVADIOS SVOS] Vvadium pignus est, nobis *gage*. quod à vade deductum esse apparet. Synodi Cabilonenfis c. 18. Capitul. lib. 2. cap. 38. Leg. Bajuvar. c. 1. tit. 6. 3. *Ad partem fisci pro fredo prebeat fidejussorem, & donec vadium de quadraginta solidis, cap. 3. tit. 1. Donec vadium Comiti illo de fredo sicut lex est, cap. 24. tit. 1. Dicitur hac verba, & cum dextera manu tradat, qui cum sinistra porriget vadium huic de terra ipsa eum mallat per hac verba: Ecce vadium tibi do quòd tuam terram alteri non do.* Ex quibus dici potest sæpe pro vadio non pecuniam modò, sed etiam rem quamlibet datam fuisse, pro symbolo scilicet sponsonis. Sic in Chronico Divionensi: *Fulchardus per vadium suum & cultellum suum cum fistuca & cessite coram presentia bonorum hominum qui ibidem aderant se exutum fecit, & secundum legem suam Missis B. Benigni publicè tradidit.*

Cap. 33. IVDICIUM EVINDICATVM] Marculf. lib. 1. cap. 37.

Cap. 34. EPISTOLA ABBATIS] Concessio precaria, charta prestationis. Marculf. lib. 2. cap. 40.

Cap. 36. CESSIO A DIE PRÆS.] Donatio. NON OCCVLTE] Anianus ad l. 1. Cod. Th. de donatione. *Non occultè, sed publicè, non privatim vel secretè, sed aut in tabulis, aut in chartis, aut ubicunque facta legatur donatio.*

Cap. 37. MINISTERIALIBVS] Colonis, villicis, qui villas colunt, & in iis deserviunt. Flodoardus hist. Rhemenf. lib. 3. c. 28. de Hincmaro: *Plebèis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nonnunquam scribens prudenter atque rationabiliter disponebat qualiter res sibi commissas tractare deberent.* Aliquando tamen ministeriales pro vassis & vassallis dicuntur, qui ab alio feudum habent. Capitul. lib. 2. cap. 30. *Si homo liber vel ministerialis Comitis hoc fecerit, honorem qualemcumque habuerit sive beneficium amittat.* Diploma donationis à Carolo Simplicio in Odonem Comitem collata Narbone anno xii. regni, Indictione xii. *Odonem dilectissimum Comitem & ministerialem nostrum de rebus proprietatis nostre honorare decrevimus.*

Cap. 39. SECVRITAS] Marculf. lib. 2. cap. 18. Incertus auctor cap. 31. & 51.

Cap. 40. DE ANNIS XXX.] Constitutionem edidit Theodosius Imp. de præscriptione triginta annorum, ut testatur Valentinianus Novel. lib. 2. tit. 8. *Lex domini patris clementia mea Theodosii perennis Augusti, qua virtutum suarum morem secutus, humano generi profunda quiete prospexit, constituens post triginta annos nulla penitus iurgìa, qua medio tempore nota non fuerant, ex-*

citari. Quod ipsum sanxit Valentinianus Nouel. lib. 2. tit. 12. de episcopali iudicio & diversis negotiis; ad quam Anianus Sidonius Apollinari lib. 7. ep. 7. Per ipsum ferè tempus, ut decemviraliter loquar, lex de præscriptione tricennij fuerat proquiritata: cujus peremptoriis abolita rubricis, vis omnis in sextum tracta quinquennium terminabatur. Vbi plura doctissimus Sava-

BREVE SACRAMENTI] Suprà cap. 31. Cap. 41. VENDITIO DE AREA] Marculf. lib. 2. Cap. 42. c. 20.

EVACVATORIA] Marculf. lib. 2. cap. 35. Cap. 45. Incertus auctor c. 36.

DE CAUSIS COMMENDATIS] mandatum. Cap. 46. Marculf. lib. 2. cap. 31.

AD FORMYLAS BIGNONIANAS.

CHARTÆ REGALES] Perperam his formulis chartarum regalium titulus adscribitur. Non enim nomine Regis inscripente, sed privata epistole forma more seculi confecta. ad quas longioribus notis opus non est, cum omnia ferè ad Marculfum & alios exposita sint.

BYNNVARIA TANTA] Modus terræ, Cap. 1. *Bonniere* in Butellerij libro. qua voce Ambiani & Atrebatenses adhuc utuntur.

PER SOLIDVM ET DENARIVM] Vxoribus ducende forma, quasi per coemptionem, veteribus Francis usitata. Fredegarius de nuptiis Chlodovei & Chlotildis: *Legati offerentes, solidum & denarium, ut mos erat Francorum, eam paribus Chlodovei sponsum.* Imaginaria hæc coemptio vetustissima observantia speciei, qua uxores enim non apud Germanos tantùm, sed apud plebsque gentes mos erat. Saxones etiam verè sibi uxores emebant. Leg. Saxonum cap. 38. *Uxorem ducturus trecentos solidos det parentibus ejus. In legibus Burgundionum tit. 12. Sexies puella pretium raptor exolvat. & tit. 34. Si quis uxorem suam sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum quantum pro pretio ipsius dederat.* Qua de re alias fortasse.

SECVNDVM LEG. SALIC.] Morem Francorum dixit Fredegarius, ut & vetus formula apud Francicum Pitharum. *N. filius N. puellam ingenuam nomine N. illius filiam per solidum & denarium secundum legem Salicam & antiquam consuetudinem desponsavit.* In lege quidem Salica de virginis nuptiis nil cautum extat. De viduis autem ducendis titulus est xlv. ubi tamen non unus solidus, sed tres solidi & denarius memorantur. *Ille, inquit, qui viduam accipere vult, cum tribus testibus qui adprobare debent, tres solidos æque pensantes & denarium habere debet. Et hoc factò, si eis convenit, viduam accipiat. Deinde: Si tres solidos & denarium ille cui reipsum debetur acceperit, tum eam legitime accipiat.*

MANSIS AD COMMAN.] Mansus villula est coloni unius habitationi destinata, cum certo agri modo, quantum ille arare potest. Admuntatio Caroli apud Pistas cap. 50. *Et quoniam in quibusdam locis coloni tam fiscales quam & de casis Dei suas hereditates, id est, mansa que*

tenent, non solum suis paribus, sed & Clericis Canonici, ac villanis Presbyteris, & aliis quibuscumque hominibus vendunt, & tantummodo cellam retinent, & hac occasione sic destructa sunt villes ut non solum census debitus inde non possit exigi, sed etiam qua terra de singulis mansis fuerunt, jam non possunt cognosci &c. Hodie quoque Burgundionibus Moix dicitur coloni adscripti herediolum. Aliis Mas. Harum certe formularum exemplar perpetuo, non mansum, sed mansum habet.

CASTICIIIS] Casticias septa Falceus interpretatur antiquit. lib. 9. cap. 13. ubi capitula quaedam synodi Suefflonensis an. DCCCLIII. refert, ne cui in casticiis & silvis custoditis venari liceat. In epistola Episcoporum Rheimensium & Rothomagensium apud Pithæum & eundem Falcetum lib. 10. c. 13. *Judices ut adificent villas moderatis casticiis.* quo loco aedificia designari sequentia verba manifestant. Sic infra cap. 9. *mansum ad commanendum cum casticia superposita.* In veteri instrumento S. Galli, Alamannic. antiquit. tom. 2. p. 1. c. 68. *casa dominicata, casticiis, terris, campis, pratis, pascuis &c.*

Cap. 9. **DELIBERATIONIS]** Deliberatio, traditio, Capitular. lib. 6. cap. 370. *Pro quocunque illas Deo deliberare volueris, ad servendum ex his Deo in sacrificiis.* Inde *livres & delivres.*

Cap. 10. **CONŒCULATORIA]** Hac formula Abbas cujus servus puellam ingenuam rapuerat, concedit ut ex eo conjugio nati, liberi sint. Eiusdem argumenti est apud Marculf. lib. 2. cap. 29. Quid sit autem conŒculatoria, amplius inquirendum. Legi possent, *conŒculatoria.*

Cap. 11. **CRUCE EVINDICATA]** Crucis iudicium seu examinatio inter probationis species recensetur. Capitular. lib. 3. cap. 46. *Si auctor venerit, & rem interitiam recipere venerit, campo vel cruce contendant.* Append. II. c. 34. *dicens quod illi sit damnum factum, & hoc comendere voluerit in iudicio, aut in campo, aut ad crucem, litem habeat.* Synodi apud Vermeriam sub Pipino Rege c. 17. *Si mulier dicat quod vir suus nunquam cum ea coisset, exeat inde ad crucem.* Burchardus lib. 9. c. 41. *Quod quidem prohibetur Capitular. lib. 1. cap. 102. Sanctum est ut nullus examinationem crucis facere presumat; ne Christi passio, qua est glorificatio, cuiuslibet temeritate contemptui habitatur.* Vsum tamen invaluisse docent posteriora capitula. Eius probationis forma describi videtur in legib. Frisionum tit. 14. duas scilicet preparari tesseras, quarum una pura, altera crucis signo insignita sit; quæ duæ super altare in linteo evolvuntur; deinde post varias preces à Presbytero aut puero debent extrahi, quod si crucis tessera prima extrahatur, innocentiam satis probatam existimabant. Agobardus pag. 288. *Iube ferrum vel aqua calefieri, quas manibus illasus atrettem; aut constituat cruce, ad quas stans immobilis perseverem.* Ex quibus verbis apparet alium quam tesserarum modum purgationis fuisse. Vide de cruce 1384. ex Guiberto, ubi est juramentum super crucem. Beda, Syn. epist. 8. testam. Kar. M. *iudicium crucis Dei.*

PROPRISISSET] invasisset. Leg. Ribuar. Tom. II.

tit. 77. *Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriis, aut cum sequutus fuerit, per tres marcas eum ostendat.* Capitular. lib. 5. c. 242. *De rebus propriis, ut ante Misissos & Comites & iudices nostros veniant, & ibi accipiant finitivam sententiam, & antea nullus presumat alterius res propindere, sed magis suam causam quarat ante iudices nostros, ut diximus, & ibi recipiant quod iustum est.*

CAUTIO DE CLAVIBVS] Cautio est ab eo facta qui cum rem aliquam custodiendam suscepisset, eamque postea dolo vel injuria amissam nec restituere potest nec estimationem præstare, domino rei seipsum tradit, ut pro servo deinceps habeatur. Ideoque cautio de clavibus dicitur; quia per clavium traditionem res quæ in horreo vel cellario continebantur, commendate ei fuerant.

GRANICA] horrea, à grano, unde & nos hodie granaria dicimus. Leg. Bajuvar. c. 1. tit. 13. 12. *Fenile, granicum, vel tuonum.* Granca in Capitular. Addit. IV. cap. 144. ubi de decimis: *Infra septa Ecclesie cui iure debentur, in suis nulliter graneis collectas habeat &c.*

VITALIA SVA] Nobis *vitalles.*
PERDITA VEL NAVRATA] In ora manuscriptorum, unde hæc desumpta sunt, Petrus Daniel adnotaverat fortasse legendum *non curata.*

PUBLICO] Delendum videtur.

CHARTA TRACTVRIA] Incertus auctor. Cap. 15. tor cap. 10.

CENTENA ILLA] Comitatus in centenas distributi erant. Capitular. lib. 3. c. 10. *Et de ipso pago aut de vicinis centenis eligantur; nisi forte longius extra comitatum causa sit inquirenda.* &c. lib. 4. c. 23. *Si tamen contentio qua inter eos exorta est, in consilio duorum comitatum fuerit, licet eis de vicina centena adjacentis comitatus ad causam suam testes habere.* Proxime Heildelbergam adhuc apparet centene vestigium in aliquot pagis, & mansit vocabulum. Rhenanus rer. Germanic. lib. 1. p. 88. *Nomen alibi ferè incognitum & exolevum in Palatinatus regione integrum notumque remansit, die centen, centenarij, centgraffen.* Freherus orig. Palat. p. 1. c. 5. p. 36. Rhenanus Romanam esse vocem contendit & originem. quod doctiss. Frehero minus placet. Huc referri posset Taciti locus: *Quod primò numerus fuit, jam nomen & honor est.* Sed an verè, adhuc inquirendum cenŒo. Vetus Chronicon in Aluredo Rege Anglor. *Centurias quas hundredas vocant, & decimas, quas teibinge appellant, instituit ut omnis Angligena legaliter vivens centuriam habeat & decimam; quos si quis alicujus delicti argueretur incommoda, statim exhibentur ex centuria qui eum vadarentur, & decima.* Vide Pithæum in glossar. Capitular.

COMMENDATA] præstaria, charta præstationis.

INDICVLVS PRECATORIVS] Epistola est ab Abbate fortè aut alio quolibet sacerdote Episcopo scripta, qua illius servum ad se confugisse declarat: quem obnixè rogat ut vitam & membra salva integrè reprobmittat.

VITAM ET INMANCAT.] Solebant ve-

teris, seu Episcopi, seu Clerici, pro reis ad Ecclesiam confugientibus intercedere, nec prius eos reddere quam ad evangelia datis sacramentis, (inquit synodus Aurelianensis l. c. 3.) de morte & debilitate sine securi, ita ut ei cui reus fuerit criminatus, de satisfactione conveniat. quod etiam in servis obtinebat, qui non nisi excusati dominis permittebantur. Synodi Aurelianensis l. c. 4. & 5. Præclarum ejus rei apud Gregorium Turonensem extat exemplum. Si igitur ille lib. 5. cap. 3. de Rauchingo: *Aiebant quidam eo tempore duo de famulis ejus, ut saepe contingit, mutuo se amore dilexissent, virum scilicet & puellam. Cùmque hac dilectio per duorum annorum aut eo amplius spatia traheretur, conjuncti pariter Ecclesiam petierunt. Quod cùm Rauchingus comperisset, accedit ad sacerdotem loci, rogat sibi protinus reddi suos famulos excusatos. Tunc sacerdos ait ad eum: Nosti enim quæ veneratio debeat impendi*

Ecclesis Dei. Non enim poteris eos accipere nisi ut fidem facias de permanente eorum conjunctione, similiter & ut de omni pena corporali liberi maneant repromittas &c. Zosimus lib. 5. de Stilianonis exitu, qui cùm Ecclesiam tutelæ causâ petiisset, *καρὸν ἴτεσσι οὐκ εἶδον ἐκείνους ἐπὶ τῶν ἁγίων πρὸς αὐτὸν ἔχοντες, ἀλλ' ἔτι ἀντιδρῶντες, ἀπὸ πονηρῶν αἰσῶν ἐπὶ πάντας ἐπιχθίνας, ἐκείνους τῶν ἐκκελευσθέντων, ὡς οὐκ ἔστιν ἐπιχθίνας τῶν πονηρῶν.*

CAVATIO DE INFRACTURIS] qua is qui effracto horreo vel cellario furtum commiserat, eo nomine in certam pecuniam condemnatus seipsum pro pignore tradit. Exscribitur hæc formula à Francisco Pithæo ad leg. Sal. tit. 60.

SPICARIUM] horreum, à spicis scilicet reconditis, Leg. Sal. tit. 18. 2. *Si quis spicarium aut macholum cum annona incendit.*

SED jam portum conficiens, superesse videtur ut saltem in extremo operis profitear, cùm multos in his Notis merito lubensque nominaverim per quos profeci, nulum tamen esse cui plus tribuendum sit quam Rolando Bignonio IC. patri optimo atque amantissimo, qui mihi inter maximas difficultates, quæ toties occurrerunt, hærenti manum præbuit, fulsit, & digitum ad fontem intendit, licet audendi auctor non exiit. Sed à quo consilium de tanta re non petiissem, subsidium tamen petere non dubitavi. Is est cui non tantum vitam, ut parenti, sed institutionem, ut præceptori, & quicquid in me est, debeo: qui mores & ingenium formavit, litteris & ingenii artibus excoluit, atque etiam ad jurisprudentiam & auctores adeo facilem aditum præbuit ut hæc studia nullo non modo labori sed voluptati mihi fuerint, nec alio antecessore opus, aut quaerendus scævola à cujus latere nunquam discederem, de quo non est animus quicquam amplius dicere, ne videar suffragari mihi. Tantum volui hoc extare grati animi indicium, Deum hominesque testatus nihil mihi magis esse in votis quam ut talem tantumque paternum affectum pari pietate possim compensare. Faxit Deus, cui omnis gratianum actio, laus & honor.

